

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

(повна назва вищого навчального закладу)

Факультет/інститут геолого-географічний

Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Ґрунтово-земельні ресурси і сталий розвиток держав

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

Спеціальність 106 Географія

(код і назва спеціальності (тей))

ОНП Географія

(назва спеціалізації (тей))

2019 рік

Розробник: (вказати прізвище, науковий ступінь, вчене звання та посаду розробника)
Булювський Андрій Олександрович – кандидат географічних наук, зав. кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру;
Тортик Микола Йосипович - кандидат географічних наук, доцент кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Навчальна програма затверджена на засіданні кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Протокол № 1 від "30" серпня 2019 року

Завідувач кафедри

Біланчин Я.М.

Обговорено та рекомендовано до затвердження навчально-методичною комісією геолого-географічного факультету:

Протокол № 1 від 4 вересня 2019 р.

Голова НМК

Біланчин Я.М.

Вступ

Навчальна програма дисципліни “Ґрунтово-земельні ресурси і сталий розвиток держави” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова спеціальності 106 Географія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є ґрунтово-земельні ресурси (ҐЗР), їхні функції і значення; структура, географія та перспективи ґрунто- і землекористування у світі, Україні та на Одещині; нинішній стан ґрунтів і земель, раціоналізація використання та стратегія заходів з їх збереження і розширеного відтворення еколого-ресурсного потенціалу.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. ҐЗР – поняття, їхні функції і значення. Структура і географія ҐЗР, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння ҐЗР в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів Землі.

2. ҐЗР України та Одеської області – географія, загальна характеристика, оцінка сучасного ресурсно-екологічного стану. Структура заходів щодо використання та вартості земель. Стратегія раціоналізації використання ҐЗР України і області, збереження та зростання їхнього ресурсно-екологічного потенціалу.

1. Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни є розширення й осучаснення знань здобувачів освітнього ступеня доктора філософії (аспірантів) про ҐЗР світу й України, їхні сучасні використання та еколого-продукційний стан, стратегію заходів щодо раціоналізації їхнього використання та збереження як запоруки еколого-продовольчої безпеки і сталого розвитку держави, а також формування системи компетентностей майбутній науково-педагогічних працівників, здатних запропонувати наукове розуміння екологобезпечного використання і збереження ґрунтів і земель та відповідну методику досліджень їхнього еколого-продукційного стану.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань аспірантів про ҐЗР світу, України та свого регіону, їхній стан і проблеми раціонального використання й збереження як запоруки продовольчої і екологічної безпеки та сталого розвитку держави;

- набуття і вдосконалення досвіду проведення оцінки стану ґрунтів і земель досліджуваної території;

- застосування отриманих знань у вирішенні конкретних проблем і завдань раціоналізації використання і збереження ҐЗР території та підвищення їхнього агроресурсно-екологічного потенціалу.

- формування завдань та умінь моніторингових досліджень стану ґрунтів і земель досліджуваної території й тенденцій їхньої подальшої зміни в умовах агрогосподарського використання;

- стимулювання самовдосконалення шляхом самоосвіти майбутніх фахівців за спеціальністю 106 Географія.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування в аспірантів наступних **компетентностей**:

КЗП.08 - здатність засвоювати базові уявлення про філософію довкілля та основи раціонального природокористування і охорони природи

КСП.02 – здатність оцінювати вплив антропологічного фактора на довкілля;

КСП.06 - здатність засвоювати поглиблені знання про довкілля та основи раціонального природокористування і охорони природи.

Програмні **результати навчання**: - знати й пояснювати сутність наукових засад філософії довкілля та основ природокористування й охорони природи, концепції стійкого (відновлюваного) розвитку, знати класифікації природних ресурсів, види природокористування, ієрархію природно-заповідних територій;

- висвітлювати сутність біосферного та ноосферного вчення В.І.Вернадського в контексті сучасних проблем природокористування й охорони природи, екологічних проблем людства, характеризувати природні ресурси території та об'єкти ПЗФ, знати їх географію; розкривати зміст Законів України про охорону природи, Причорноморської конвенції, міжнародних угод про співпрацю в галузі охорони довкілля; аналізувати стан використання природних ресурсів та природоохоронної роботи у межах своєї місцевості;

- за результатами аналізу інформації, що характеризує екологічну ситуацію, на підставі відомостей щодо структури об'єкта діяльності та його призначення визначати тактику діяльності, яка б забезпечувала стабільний розвиток життя на Землі;

- вміти користуватися методиками екологічного аналізу наслідків впливу господарської діяльності на довкілля; Вміти пропагувати серед населення уявлення про недопустимість негативного впливу людини на довкілля;

- вміти на основі аналізу результатів спостережень за навколишнім середовищем, використовуючи типові ознаки шкідливих та небезпечних чинників, своєчасно визначати наявність небезпечної ситуації для людей;

- вміти проводити збір і систематизацію даних про стан навколишнього середовища на основі фондових і картографічних матеріалів та результатів проведених досліджень з використанням ГІС-технологій;

- володіти необхідними навичками аналізу, оцінки та оптимізації стану природно-господарського середовища підконтрольної території, Вміти розробити рекомендації з попередження негативних процесів та їх тенденцій і наслідків у природно-господарських системах, організувати їх практичне впровадження.

В результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні

знати:

- загальну характеристику ГЗР, їх функції і значення;
- ґрунтово-земельні ресурси світу, України і Одеської області, їхню структуру, забезпеченість ними жителів і сучасний стан формування власності на землю;

- стан ГЗР України та регіону з акцентом на процеси сучасної деградації та їхні негативні наслідки;

- стан меліорованих ґрунтів і земель України та регіону;
- стратегію раціоналізації використання та заходи зі збереження і розширеного відтворення еколого-продукційного потенціалу ґрунтів і земель України та Одеської області;

- принципи організації та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель України;

вміти:

- навести характеристику ГЗР України та Одеської області;
- інтерпретувати результати оцінки еколого-продукційного стану ГЗР певного регіону України чи конкретного господарства;

- обґрунтувати стратегію раціонального використання земель і комплекс заходів з попередження деградації ґрунтів, їхньої охорони і підвищення родючості;

- обґрунтувати потребу та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель певного регіону чи меліоративної системи України або конкретного господарства;

- готувати звіти, доповіді та наукові статті за результатами вивчення та оцінки стану ГЗР.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин, що становить 3,0 кредитів ЄКТС.

2. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ГЗР – поняття, їхні функції і значення. Структура і географія ГЗР, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння ГЗР в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів Землі

Тема 1. Вступ. ГЗР – поняття, загальна характеристика, роль у функціонуванні біосфери та життєдіяльності людей, запорука продовольчої та еколого-економічної безпеки і сталого розвитку держави.

Тема 2. Географія, структура, площі та господарська освоєність ґрунтів і земель світу, забезпеченість ними жителів Землі і нашої держави. Потенціал і можливості господарського освоєння і використання нових земель в межах різних ґрунтово-біокліматичних поясів світу.

Змістовий модуль 2. ГЗР України та Одеської області – географія, загальна характеристика, оцінка сучасного ресурсно-екологічного стану. Структура заходів щодо використання та вартості земель. Стратегія раціоналізації використання ГЗР України і області, збереження та зростання їхнього ресурсно-екологічного потенціалу

Тема 3. Ґрунти і категорії земель України за основним цільовим призначенням, їх загальна характеристика. Оцінювання використання, вартості та стану ґрунтів і земель України з акцентом на ґрунти і землі масивів меліорації. Сучасний стан формування ринку землі в Україні.

Тема 4. Ґрунти і землі Одеської області, оцінка їхнього використання і сучасного ресурсно-екологічного стану. Процеси деградації ґрунтів і земель, масштаби їхнього розвитку та наслідки. Раціоналізація використання, заходи зі збереження, організація та основні завдання моніторингу ґрунтів і земель.

3. Рекомендована література

Основна

1. Паньків З. П. Земельні ресурси: навч. посібник. Львів: ВЦ ЛНУ, 2008. 272 с.
2. Земельні ресурси України / за ред. В.В. Медведєва та Т. М. Лактіонової: Колективна монографія. К.: Аграрна наука, 1998. 148 с.
3. Раціональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти: колективна монографія / за ред. акад. НААНУ С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А.В. Кучера. Харків: Смуґаста типографія, 2015. 428 с.
4. Природа Украинской ССР. Почвы / Н. Б. Вернандер, И. Н. Гоголев, Д. И. Ковалишин и др. К. : Наук. думка, 1986. 217 с.
5. Адаптація агротехнологій до змін клімату: ґрунтово-агрохімічні аспекти: колективна монографія/ За ред. С. А. Балюка, В.В. Медведєва, Б.С. Носка та ін. Харків: Стильна типографія, 2018. 364 с.
6. Добровольский Г. В., Никитин Е. Д. Функции почв в биосфере и экосистемах. М. : Наука, 2000. 240 с.
7. Балюк С. А. Ґрунтові ресурси України: стан і заходи їх поліпшення // Вісн. аграр. науки. 2010. №6. С. 5-10.
8. Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель України / за наук. редакцією С. А. Балюка, М. І. Ромащенко, В. А. Стащука. К.: Аграрна наука, 2009. 624 с.
9. Михайлюк В.І., Біланчин Я.М. Оцінка земель: навч. посібник. Одеса: Чорномор'я, 2003. 90 с.

Додаткова

1. Позняк С. П. Грунтознавство і географія ґрунтів: підручник. У двох частинах. Ч. 2 / С. П. Позняк. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 286 с.
2. Балюк С. А., Медведєв В.В., Захарова М.А. Стан ґрунтів України та шляхи підвищення їх родючості в умовах оптимізації земельних ресурсів України // Землеробство: міжвідомч. наук. Зб. Вип. 85. 2013. С.14-24.
3. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання. – 2-ге вид. доповн. / Д. С. Добряк, О. П. Канаш, Д. І. Бамбіндра, І. А. Розумний. К.: Урожай, 2009. 464 с.
4. Оцінювання стану ґрунтів України та їхньої привабливості для інвестування (рекомедації) / В.В. Медведєв, І. В. Пліско, О. М. Бігун, С. М. Шейко. Харків: Міська друкарня, 2013. 28 с.
5. Грунтознавство в Україні: історія та сучасність: монографія / Д.Г. Тихоненко, В.А. Вергунов, М.О. Горін, В.В. Морозов, Н.М. Новосад. Харків: Майдан, 2016. 408 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Паньків З.П. Земельні ресурси: навч. посібник. Режим доступу: http://geoknigi.com/book_view/php?id=1091.
2. Вісник Одеського національного університету. Географічні і геологічні науки. Режим доступу: <http://visgeo.onu.edu.ua/>

4. Форма контролю успішності навчання

Залік.

5. Методи діагностики успішності навчання

Поточне оцінювання усних відповідей аспірантів та винесених на самостійне опрацювання завдань; залік.

Примітки:

1. Програма навчальної дисципліни розробляється закладом вищої освіти. Програма навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної/освітньо-наукової програми.
3. Форма призначена для складання робочої програми навчальної дисципліни.
4. Зкладами вищої освіти можуть вноситися зміни до форми та змістового наповнення «Програми навчальної дисципліни» залежно від специфіки та профілю закладу вищої освіти.
5. Формат бланка – А4 (210×297 мм).